

TRACTATUS V.

DE PROVIDENTIA, PRÆDESTINATIO, NE, et Reprobatione.

R A C T A T U M hunc tribus solum capitibus concludemus. Primo agemus de providentia Dei in generali, secundo de prædestinatione, quæ est pars divinæ providentiae, & providentia aliqua specialis quam Deus habet de prædestinatis, & quæ illis præparat media, quibus infallibiliter vitam æternam consequuntur. Tertio de reprobatione, quæ prædestinationi opponitur, cum eadem sit scientia oppositorum.

C A P U T I.

De providentia Dei.

Piusquam agamus de prædestinatione, seu providentia speciali, quam Deus habet circa electos, de providentia ejus in generali, & prout ad omnes creaturas, & ad omnia quæ sunt in universo se extendit, breviter disserendum est.

§. I.

Est in Deo perfectissima providentia, quæ ad omnia se extendit.

1. Prima pars à nullo nisi Epicureo, vel Epicurizante, negari potest, ut bellè ait Salvianus lib. 1. de providentia. In primis enim omnes rationes, quæ supremi numinis existentiam demonstrant, ejus quoque providentiam probant; nam asserere Deum esse, & nullam in illo rerum quas condidit esse providentiam, apertissima insania est. Unde Lactantius lib. de ira Dei deridet Epicurum, eo quod Deum esse dixerit, & tamen providentiam omnem negaverit: *Epicurus (inquit) Deum quidem esse dixit, quia necesse est aliquid esse in mundo praefans, & eximium, & beatum; providentiam tamen omnem negavit quæ mundus regeretur, quo quid repugnantius dici posset, non video. Etenim si est Deus, tunc providens est ut Deus, nec aliter ei potest divinitas tribui, nisi & præterita teneat, & presentia sciat, & futura prospiciat. Cum igitur providentiam sustulit, & Deum negavit: Cum autem Deum esse professus est, & providentiam simul esse concessit; alterum enim sine altero, nec esse profutus, nec intelligi potest.* Quæ veritas intantum apud homines invaluit, ut ab intelligendo seu pròvidendo nomen imposuerint Deo, nam hoc nomen *Deus*, quod apud Græcos Deum significat, dicitur *ērō dēzōus*, quod significat considero, seu provideo, ut ait Damascenus lib. 11. de fide cap. 11.

2. Secundò, ut discurrexit D. Thomas 3. contra Gent. cap. 75. *Omnis causa secunda in hoc quod causa existunt, divinam similitudinem consequuntur: Inveniuntur autem hoc communiter in causis producentibus aliquid, quod curam habeant eorum quæ producunt, sicut animalia naturaliter nutriti sunt suos:*

*Deus igitur curam habet eorum quorum causa existit. Unde Ambrosius lib. 1. de offic. cap. 13. *Quis operatus negligat operis sui curam? Quis deserat & destitutus quod ipse condendum putavit? Si injuria est non regere, nonne est major injuria fecisse? Cum aliquid non fecisse, nulla injuria sit, non curare quod feceris, summa inclemencia.* Et Theodoretus ser. 1. de provid. *Ex hoc quoque effectu quo amare nos fecit pignora nostra, intelligere nos voluit quamvis ipse amer pignora sua, id est effectus à se productus.**

3. Tertiò demonstrari potest divina providentia ex mirabili pulchritudine, ordine, dispositione, ornatu, & regime hujus universi. Quam rationem eleganter explicat Philo Judæus lib. 4. de monarchia, his verbis: *Si quis in civitatem veniat legibus optimis constitutam, quid alius suspicabitur, nisi regi ab optimis magistris? Namobrem qui in magnam introierit civitatem, mundum videlicet, ibique contemplatus fuerit aëris temperiem, annuarum tempestatum conversiones, deinde solem & lunam, diei noctisque moderatrices, & ceterorum errantium, fixorumque siderum, & cœli totius in orbem agitationes, & choreas, nonne verisimiliter, aut potius necessario, de patre & conditore, nec non rectore cogitat?* Eodem argumento utitur Nazianzenus orat. 34. & adducit exemplum citharae, cuius concentum suavem cum audimus, non dubitamus eam pulsari à perito artifice. Ita similiter cum suavissimum partium mundi concentum in suis motibus contemplamur, dubitare non debemus, peritum artificem, nempe Deum, hæc omnia componere & in concordiam adducere, illunque esse supremum mundi rectorem & gubernatorem.

4. Simile argumentum desumi potest ex conflicitu perpetuo elementorum, inter se, ob varias qualitates quibus constat, dissidentium. Non enim posset ordo universi in tanta partium diversitate, immo pugna continua, perpetuus esse, nisi aliqua suprema intelligentia, summo consilio & sapientia, illi perpetuitati consuleret. Quod explicat Athanasius in libro contra Gentiles, exemplo civitatis, vel exercitū, in quibus non posset diu pax & tranquillitas conservari, nisi esset aliquis Princeps, vel Magistratus, qui omnes in officio contineret, & tali paci ac tranquillitatiprospiceret.

5. Secunda pars, quæ est de extensione divinæ providentiae ad omnes creaturas in particulari, & ad omnia quæ in mundo contingunt, non minus est certa, quam precedens. Nam ut discurrexit S. Thomas hic quæst. 22. artic. 2. *Cum omne agens agat propter finem, tantum se extendit ordinatio effectuum in finem, quantum extendit se causalitas agentis: Sed causalitas primi agentis ad omnia se extendit, & pertinet usque ad ultimas differentias individuales: Ergo & ejus providentia. Que ratio probat, non solum res naturales & necessarias, sed etiam humanas & liberas, subdi divinæ providentiae, cum divina causalitas, non minus ad istas quam ad illas extendatur.* Addo quod, cum gubernatio

DE PROVIDENTIA ET PRÆD.

95

bernatio divinæ providentiae, ex amore quo Deus res à se factas amat, proveniat, tanto magis sub ejus majori amore prosecutur, tanto magis sub ejus providentia cadunt: Sed Deus magis amat homines, quam res naturales, ut patet ex effectu, quia potiora eis bona contulit: Ergo majorem ac speciale habet de illis curam & providentiam. Unde præclarè Augustinus: *Non perit capillus, quem cum ronderet non sentis, & peribit anima per quam sentis? Si sic tua custodiuntur superflua, in quanta securitate est anima tua. Iacta te in Deum, optimè te habebis in optimo.*

§. II.

Solvuntur objectiones.

6. Objicies primò contra primam partem assertiōnis: Si mundus divinæ providentiae regatur, cur tot mala & tot defectus in mundo contingunt? Cur tot monstra accidunt quæ sunt præter intentionem naturæ? Unde proveniunt tot creaturae homini molestæ, & perniciose, ut culices, pulices, muscae, serpentes, venena, & similia? Cur dénum viri justi & sancti sapientissime miseriis & æxumis opprimuntur, dum mali & perversi dicunt in bonis dies suos, & honoribus, voluptatibus, ac ditiis afflunt? Vel ut loquar cum Jeremias Propheta: *Quare via impiorum prosperatur, bene est omnibus qui prævaricantur, & iniquè agunt?*

7. Ad illas interrogations, quæ sunt veluti tot objectiones contra divinam providentiam, sigillatim respondendum est. Ad primam ergo dicendum cum D. Thoma hic quæst. 22. art. 2. & tertio contra Gent. c. 71. quod licet provisor particularis debat, quantum potest, vitare & impedire mala & defectus rerum quæ ipsius regimini & providentiae subjiciuntur; non tamen provisor universalis, qui debet permittere mala & defectus in aliquibus particularibus, propter bonum totius, ad cuius conservationem principaliiter tendit. Malæ autem & defectus quos divina providentia permittit in rebus creatis contingente, ad perfectionem, decorum, & pulchritudinem universi conducunt. Sicut picturæ venustas, ex umbra, & lucis, diversorumque colorum grata commixtione & temperamento consurgit. Aut sicut musicæ harmonia, ex diversarum vocum consonantia dulcius concinit. Vel (ut exemplo Augustini lib. 1. de civit. capit. 18. utar.) sicut antitheta, seu antitheses, sunt ornamenta locutionis, & sermonis pulchritudinem faciunt. Vel denique, sicut in medicina, præstantissima pharmaca, ex rebus venenatis, inter se congrua commixtione contemporatis, conficiuntur.

8. Ex hoc patet responsio ad secundam interrogationem, monstra enim suo modo conducent ad decorum & pulchritudinem universi, & deserviunt ad manifestandam perfectionem & integratatem aliarum rerum, que magis reluet ex ipsis deformitate, opposita enim iuxta se posita magis eluscunt. Idem dicendum de muscis, culicibus, serpentibus, & aliis animalibus imperfectis; illa enim participant aliquem gradum bonitatis & perfectionis, qui si deesset universo, non esset omnibus modis perfectum. *Si radas supercilium hominē (inquit Isidorus lib. 1. de summo bono cap. 11.) parvam rem demis, sed totius corporis ingeris fæditatem. Ita & in universitate creatura est, si extrellum vermiculum naturā malum dixeris, universa creatura injuriam facit.*

Quantum ad venena, illa pariter conducunt ad bonum universi, & aliquibus creaturis utilia &

necessaria sunt. Nam (ut ait Ambrosius lib. 3. exameron cap. 9.) *Sapè eadem que tibi noxia sunt, avibus aut feris innoxium ministrant pabulum. Sturni vescuntur conio, nec fraudi est eis, quoniam qualitate sui corporis, venenum succi letalis evadunt. Helleborum autem periti loquuntur etiam esse alimentum cornutum, eò quod naturali quodam temperamento sui corporis, vim pabuli nocenti exirent.*

9. Demum ad ultimam interrogationem, quæ est de adversitate bonorum, & prosperitate malorum, breviter dico, in illis etiam mirum in modum divinam relucere providentiam, ut passim docent SS. Patres: *Electorum enim desideria (inquit Gregorius) dum premuntur adversitate, proficiunt; sicut ignis flatu premitur ut crescat, & unde quasi extingui cernitur, inde magis roboretur. Prosperitas è contra, ut dicit Chrysostomus, novera virtus est, & animum hominis emollit, frangit, & insegnit ac torpore reficit. Omnia enim quæ superfluent, nocent (addit Seneca) segetes nimia sternit libertas, rami onere franguntur, ad matritatem non pervenit nimia secunditas. Idem quoque animis evenit, quos immoderata prosperitas rumpit, quæ non solum in alienum injuriam, sed etiam in suam uiuntur. De quo plura in Clypeo Theologæ Thomisticæ.*

10. Objicies secundò contra secundam partem assertiōnis. Providentia & cura tam vilium & imperfectorum animalium, quæ sunt culices, muscae, vermiculi, & similia, videtur dedecere divinam majestatem: Ergo non est in Deo ponenda.

Respondeo negando Antecedens, nam tantum abest quod infinita Dei majestas, ex tam vilium & imperfectorum animalium cura vilescat, quin potius in illis magis ejus infinita sapientia & potentia relueant, quam in aliis animalibus ingentis molis & magnitudinis. Unde Plinius lib. 11. cap. 2. *Rerum natura usquam magis quam in minimis iota est. Et Hieronymus ad Heliodor. epistol. 3. Creaturæ non in celo tantum miramur, & terra, & sole, & oceano, elephantis, camelis; sed & in minimis quoque animalibus, formicis, culice, muscis, vermiculis, & iñiñmodi genere, quorum scimus magis corpora, quam nomina, eandemque in cunctis admirari solentiam.*

§. III.

Providentia non consistit formaliter in actu voluntatis, sed intellectus, nimis in actu imperij, supponente electionem mediorum.

Prima pars est D. Thoma hic quæst. 22. artic. 1. ad 3. ubi sic ait: *Providentia est in intellectu, presupponit tamen voluntatem finis.*

11. Ratio etiam id suadet: Tum quia providentia est pars prudentie, ut docet idem S. Doctor hic artic. 1. & 2. quæst. 49. artic. 6. Sed prudentia est in intellectu, cum sit virtus intellectualis: Ergo & providentia, Tum etiam, quia Boëtius definit providentiam ordinacionem rerum in finem: ordinare autem unum ad alterum, pertinet ad intellectum, ut cap. sequenti §. 2. ostendemus: Ergo providentia non consistit formaliter in actu voluntatis, sed intellectus. Quod ipsa nominis ethymologia satis indicat, providere enim id est ac præcul videre quæ sunt facienda: videre autem non est actus voluntatis, quæ est potentia cœca, sed intellectus.

12. Quod vero talis actus sit imperium, supponens intentionem finis, & electionem mediorum, docetur etiam à D. Thoma hic art. 1. ad 1. his verbis: *Principere de ordinandis in finem quorum rectam rationem*

rationem habet, competit Deo, secundum illud Psalmi, Praeceptum posuit, & non preteribit, & secundum hoc competit Deo ratio providentia. Ratio etiam suffragatur, nam, ut supra diceamus, providentia est pars prudentiae: Sed actus principalis prudentiae est imperium, ut docet Aristoteles 9. Ethic. cap. 9. dicens: Prudentia praeceptiva est, finis enim ipsius est, quodnam sit agendum vel non agendum pricipere: Ergo providentia in actu imperij essentialiter consistit. Id magis constabit capite sequenti, ubi ostendemus prædestinationem, quæ est pars divinae providentiae, in actu imperij, subsequente electionem prædestinatōrum ad gloriam, formaliter & essentialiter consistere.

13. Objicies primò contra primam partem: Damascenus lib. 2. fidei cap. 29. sic ait: Providentia est voluntas Dei, per quam omnia quæ sunt, convenientem deductionem habent: Ergo censet providentiam in actu voluntatis consistere.

Respondeo ex D.Thoma quæst. 5. de verit. artic. 1. ad 1. providentiam dici à Damasco voluntatem Dei, quia actum voluntatis supponit, aut illum virtualiter includit. Actus enim imperij, in quo providentia formaliter consistit, supponit electionem voluntatis, & illam virtualiter includit, ut docet idem S.Doctor 1.2. quæst. 17. artic. 3. ad 1. his verbis: Post determinationem consilij, quæ est judicium rationis, voluntas eligit, & post electionem ratio imperat ei per quod agendum est quod eligitur.

14. Objicies secundò contra secundam partem: D.Thomas 2.2. quæst. 49. artic. 6. ad 3. sic ait: In recta ordinatione ad finem, qua includitur in ratione providentia, importatur restitudo consilij, judicij, & præcepti: Ergo providentia non consistit adæquate in imperio, sed etiam in consilio, & judicio regulante electionem.

15. Respondeo restitudinem consilij & judicij importari in ordinatione in qua providentia consistit, non constitutivè & formaliter, sed virtualiter & præsuppositivè; tum quia sine illis restitudo imperij subsistere nequit; tum etiam, quia in actibus animæ ordinatis, præcedens clauditur virtualiter in sequenti. Unde D.Thomas quæst. 5. de verit. artic. 1. ad finem corporis, sic habet: In providentia quodammodo includitur & voluntas quæ est de fine, & cognitio finis, quia nimis uterque actus ad illam supponitur.

16. Objicies tertio: Actus imperij in nobis admittitur ad movendam voluntatem, & alias potentias, quoad executionem suorum actuum: Sed propter hoc non debet in Deo admitti, quia in illo, nec voluntas, nec alia potentia mobilis est, cum sit actus putus: Ergo non datur in Deo talis actus imperij.

Respondeo actum imperij non ponit in Deo, sicut in nobis, ad movendam & applicandam potentiam executivam ad operandum ad extra (quia ut ostendimus in tractatu de scientia Dei, non datur in Deo aliqua potentia executiva, virtualiter ab intellectu & voluntate distincta) sed talem actum immediatè dirigi ad ipsas creaturas, & earum productionem imperare, juxta illud Genes. 1. Fiat lux, & istud Joan. 11. Lazare veni foras. Quare mobilitas & subjectio, non se tenet ex parte Dei, sed creaturatum quæ sunt.

Nec valet si dicas, respectu Dei omnipotentis nihil esse difficile, subindeque posito efficaci decreto futurionis rerum, illas produci in tempore, nec ad hoc requiri actum imperij. Licet enim respectu Dei nihil sit difficile, ex parte operis, tamen ex parte objecti operabilis, multa sunt in execu-

tione vincenda, quæ quidem Deus non vincit cœco & naturali impetu, sed imperio & providentia.

§. IV.

Corollaria notata digna.

17. Ex dictis colligitur primò, providentiam Dei ab ejus scientia practica distingui, nam scientia Dei practica est de fine & de mediis; providentia autem solum de mediis, quatenus ordinantur in finem, ut expressè docet S.Thomas quæst. 5. de verit. artic. 1. Ex quo intelliges, providentiam distingui etiam à potentia Dei executiva, quia talis potentia est scientia ejus practica, seu approbationis, producens res ad extra per actum imperij, ut cap. 3. tractatus de scientia Dei ostensum est.

18. Colligitur secundò, Dei providentiam ab ejus arte distingui, quia ut docet idem S.Doctor loco citato in resp. ad 9.ars respicit res productas, secundum quod egreditur à principio, & inter se invicem collocantur; providentia autem illas respicit, secundum quod ordinantur in finem. Addo quod ars est recta ratio factibilium, id est eorum quæ ab agente procedunt in extraneam materiam; prudentia autem, cuius providentia est actus, est certa ratio agibilium, quæ sunt actus non prefigredientes ad extraneam materiam, sed perficientes ipsum agens.

19. Colligitur tertio, legem æternam distingui à providentia Dei, se habet enim sicut principium illius, cum tradat generales regulas & principia operabilium; providentia vero, juxta illas regulas, de motibus creaturarum disponat, & illas ad suos fines ordinet. Ita S.Thomas quæst. 5. de verit. artic. 1. ad 6.

20. Colligitur quartò, Dei providentiam distinguiri ab idea divina. Nam ut docet S.Thomas loco citato de verit. in resp. ad 1. Idea est forma exemplaris rei absolutæ & secundum speciem considerata; providentia vero est forma rei, secundum quod ordinatur in finem.

21. Querunt hinc aliqui, an ad rationem providentiae sufficiat ordinatio rerum in finem, vel etiam requiratur actualis ipsius finis consecutio?

Respondeo duplēm distingui in Deo providentiam, unam specialē, seu prædestinatīvam, quam habet de salute electorum; alteram generalē, quam habet non solum de electis, sed etiam de reprobus, per quam ipsis confert, vel saltem offert ac præparat media & auxilia sufficientia ad salutem. Prima non solum importat ordinationem in finem, sed etiam actualē, & infallibilem ipsius consecutionem, quia nimis supponit voluntatem Dei efficacem & consequentem, quæ semper & infallibiliter consequitur suum effectum. Unde Augustinus de corrept. & gratia cap. 7. loquens de prædestinatis, sic ait: Horum, si quiquam perit, virtus humano vincitur Deus: Sed nemo eorum perit, quia nullare vincit Deus. Et lib. de bono persever. cap. 14. sic definit prædestinationem: Prædestinationis est præscientia & preparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicumque liberantur. Secunda vero importat solum ordinationem in finem, non vero actualē ipsius finis consecutionem: Tum quia supponit in Deo solum voluntatem antecedentem, quæ præparat solum auxilia sufficientia ad salutem, sed non efficacia. Tum etiam, quia de ratione provisoris generalis est, ita res ordinare in finem, ut tamen velit & permitat alias ab eo deficeret, & illum non consequi. Unde D.Thomas quæst. 6. de verit. artic. 1. docet quod providentia

sufficientia, nulla eset differentia ex parte voluntatis divina inter prædestinatum & reprobum, & tota illorum discretio proveniret ex libero arbitrio, & sic prædestinationis non eset beneficium Dei speciale: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Sequela majoris est evidens, nam voluntas antecedens, & generalis providentia, aequales sunt respectu omnium. Minor vero constat ex Apostolo 1. ad Corinth. 4. dicente: Quis enim te discernit? Et ex Augustino 11. de civit. cap. 19. ubi docet discretiōnem bonorum & malorum Angelorum fuisse à Deo, & ait: Inter sanctos Angelos & immundos fuisse discretum, ubi dictum est: Dixisti Deus inter lucem & tenebras, solus quippe ista discernere potuit. Quod à fortiori de hominibus sentiendum est, nam ut lepidè ait Bernardus serm. 2. de verbis Iaia: Quid putas nō discernet inter glebas, qui discrēvit inter stellas?

3. Confirmatur: Si aliquis salutem consequetur sine prædestinatione, seu decreto efficaci & absoluто illum transmittente in vitam æternam, assecutio talis finis eset à casu, & præter intentionem Dei, quod repugnat infinita ejus sapientiae & providentiae; & Deus non ageret tunc secundum consilium voluntatis sua, ut ait Apostolus, sed secundum determinationem & propositum voluntatis humanae; nec ipse eligeret homines, sed potius ab illis eligeretur, contra illud Christi Joan. 15. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos.

4. Confirmatur amplius ratione D.Thoma hinc quæst. 23. art. 1. Ad illud ad quod non potest aliquid virtute sue natura pervenire, oportet quod ab alio transmittatur, sicut sagitta à sagittante mittitur in signum: Sed vita æterna, quæ in clara Dei visione consistit, est supra naturam cuiuslibet creature: Ergo creatura rationalis debet in illam transmitti à Deo, subindeque ratio talis transmissionis, quæ prædestinationis appellatur, existere ab æterno in mente divina.

5. Dices primò, si detur prædestinationis de salute definiens, si prædestinatus sum, quidquid agam salvabor; si vero non sum prædestinatus, damnabor infallibiliter, & omnia bona opera quæ faciam, inutilia mihi erunt ad salutem. Melius ergo mihi est, ut divinorum consiliorum eventum expectem, & sine ulla de mea salutis sollicitudine, latam & tranquillam vitam ducam.

Respondeo primò, hoc argumentum, quod sèpè versant impij, ut liberijs peccant, & quo vexantur scrupulosi, ut superstitione se torqueant, equè militare contra infallibilitatem divinae præscientiae, ac contra certitudinem divinae prædestinationis. Unde Augustinus de bono persev. cap. 15. Ita cùa dicuntur, à confida prædestinatione Sanctorum deterrere non debent; sicut non deterremur à confida præscientia Dei, si quis de illa populo sic loquatur, ut dicat: sive nunc recte vivatis, sive non recte, tales vos eritis postea, quales vos Deus futuros esse preservat, vel boni, si boni; vel mali, si mali, &c.

6. Respondeo secundò, quod sicut in humanæ vitæ negotiis, nullus nisi stolidus, media ad fines utilia relinquit, quantumvis Deus omnia prædestinatia sua præfinierit; & nemo, nisi bardus ac stupidus, sic ratiocinatur: Novit Deus hunc agnum v. g. hoc anno feracem fore, aut sterilem: Si feracem novit, sive à me cultus fuerit sive non, uberes mihi fructus feret. Si sterilem, ergo talis erit, etiam si ipsum assidue coluerim. Ita & stulta est ratiocinatio argumenti propositi: Nam ut recte ait Angelicus Doctor hinc art. 8. Sicut sic prævidetur naturales effectus, ut etiam causa naturales ad illos naturales effectus ordinentur, sine quibus illi effectus non provenient;

I. Pars.